1.09.22.

25 гр.

основи технології

Тема: сучасний стан та тенденції розвитку молочної промисловості України.

Через повномасштабну війну росії в Україні аграрії проводили весняну посівну під загрозами обстрілів та авіаударів. Багатьом господарствам довелося працювати в зонах бойових дій чи навіть в окупації.

Загроза для життя працівників, руйнування господарських будівель, сотні вибухових снарядів на полях, загибель і хвороби тварин на фермах у східних, північно-східних та південних областях — це все, через що доводиться проходити вітчизняним фермерам на великих українських територіях після 24 лютого 2022 року.

Водночас молочна галузь України після першого лютневого шоку змогла відносно швидко оговтатися і потроху відновлює роботу, бо «корова чекати не буде».

Як ці кілька місяців прожили молочні господарства в Україні? Які проблеми в них виникли під час війни? Що буде із молочним бізнесом у недалекому майбутньому?

Читайте Ганна Лавренюк: Проблеми молочних господарств на деокупованих територіях треба негайно вирішувати

Поголів’я худоби

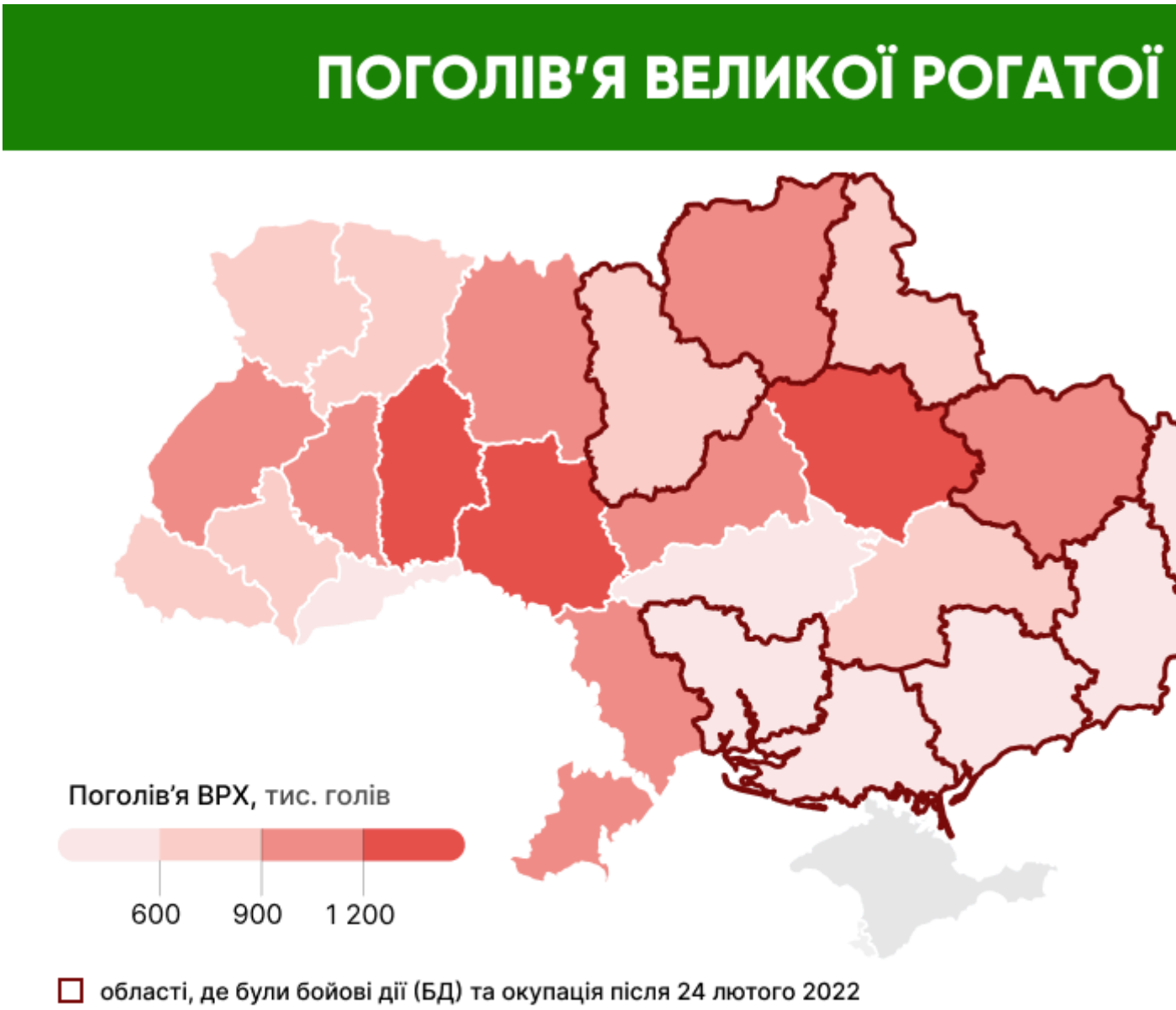
В Україні, за даними Держстату, станом на початок лютого 2022 року господарства усіх категорій утримували понад 2,7 млн голів великої рогатої худоби (корів — 1,6 млн). Також ще понад 1 млн овець і кіз.

Лідерами за кількістю поголів’я великої рогатої худоби були Хмельницька (123,1 тис. голів), Вінницька (104,8 тис. голів) та Полтавська області (102,3 тис. голів). Дрібна худоба традиційно сфокусована в Одеській (263,1 тис. голів) та Закарпатській (18,9 тис. голів) областях.

Водночас дуже багато сільськогосподарських тварин вирощують у регіонах України, що після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року стали зонами бойових дій чи опинилися в окупації.

Протягом лютого-травня 2022 року в окупації або в активних бойових діях перебували/перебувають **10 українських областей** — у них сконцентровано **43,2% всього промислового поголів'я** великої рогатої худоби.

Наприклад, на початку лютого у господарствах усіх категорій Житомирщини налічували 92 тис. корів, на Київщині — 52,6 тис., на Чернігівщині — 75,6 тис., на Харківщині — 64,3 тис., на Сумщині — 56,2 тис.

Проте, за попередніми підрахунками учасників молочного ринку, тільки в лютому 2022 року поголів'я корів скоротилася на 15 тис. голів.
Втрати протягом кількох наступних місяців поки обчислюються. Свіжих даних після 24 лютого станом на травень щодо поголів'я та виробництва молока поки немає.

Переважно все це відбулося на тимчасово окупованих територіях, де діяльність молочних господарств була чи є блокована окупантами.

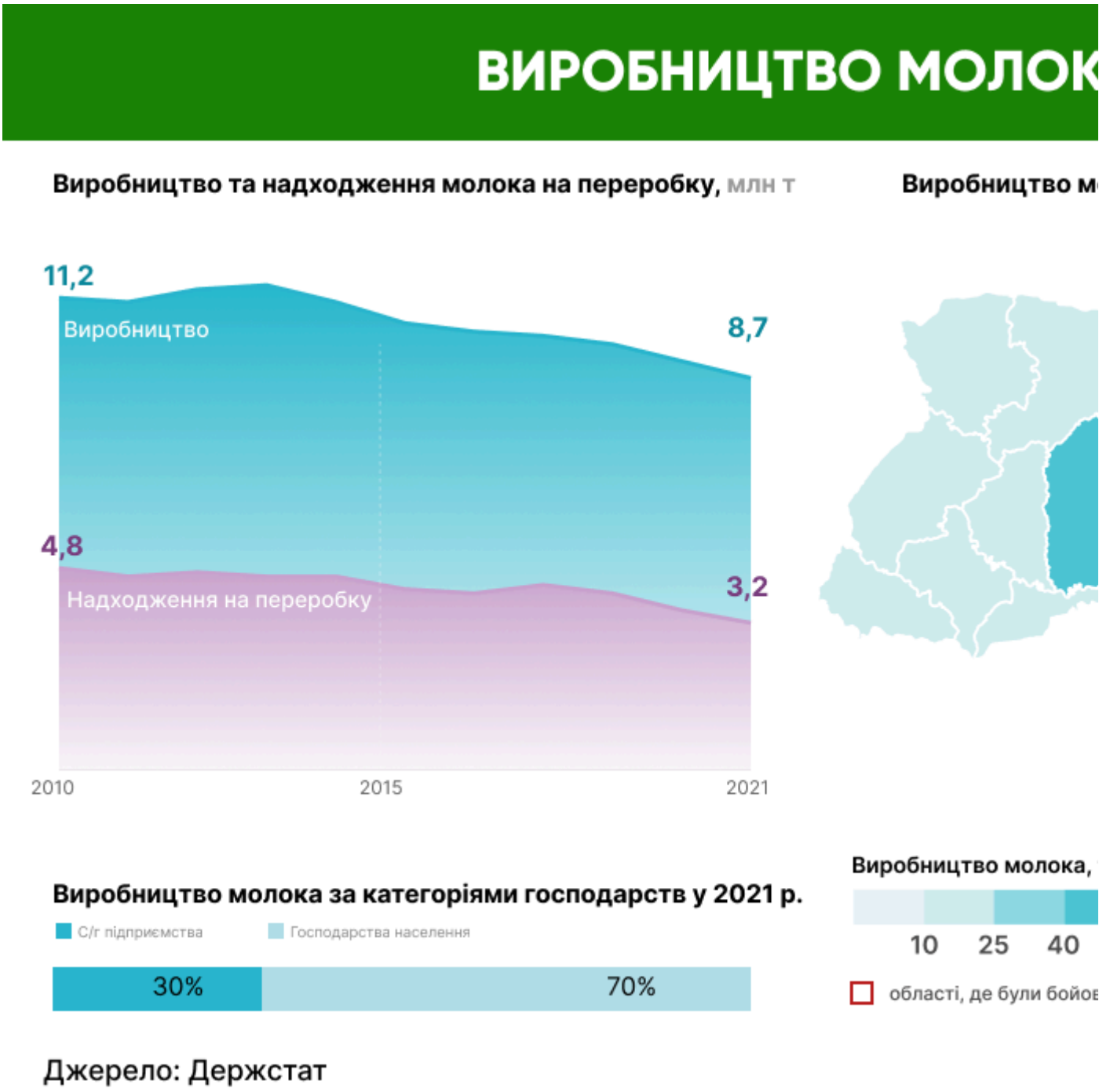
Експерти припускають, що кількість **поголів'я худоби в Україні буде скорочуватися** і надалі через руйнування ферм, проблеми з кормами та іншими складовими операційної діяльності.

Обсяги виробництва й переробки молока в Україні

За 2021 рік в Україні було вироблено 8,72 млн т молока проти 9,25 млн т роком раніше. При цьому сільськогосподарські підприємства виробили 2,75 млн т молока (на 0,4% менше), господарства населення — 5,97 млн т (на 8,2% менше).

У 2021 році, за даними Держстату, на переробні підприємства надійшло майже 3,2 млн т сирого молока, із яких виробляли вершкове масло, молоко та вершки (сухі та згущені), сири, молочну сироватку тощо.

Знову-таки після повномасштабного вторгнення росії в Україну в зоні бойових дій та окупації опинилися області, де виробляли 42,3% валу молока.

Джерело: Держстат

*Найбільшу частку молока раніше давали **«гарячі точки» лютого-березня 2022 року** — Чернігівська (8,9% всього промислового молока, тобто такого, що надходить на переробку від с/г підприємств), Харківська (8,9%), Київська (8,2%), Сумська (5,9%) та Житомирська (4,3%) області.*

У багатьох постраждалих регіонах, за інформацією учасників ринку, продуктивність корів знизилася на 15-70%.

Експерти **АВМ** прогнозують, що виробництво промислового молока у 2022 році може скоротитися на 19,5% — із 2,75 до 2,21 млн.

Водночас у **«Спілці молочних підприємств України»** кажуть, що зниження обсягів виробництва молоко-сировини та молокопродуктів в Україні, навіть за найбільш песимістичними сценаріями, не перевищить 17-18%. Відповідно зменшиться надходження сирого молока на переробні підприємства. Але в нинішніх умовах такі цифри не є остаточними.

Зрештою, може відбутися переформатування на ринку виробництва молока. Поки великі промислові господарства відновлюватимуть роботу у звичних масштабах, на арену зможуть вийти середні та дрібні молочні ферми.

Не виключено, що зростатиме частка закупівлі молока від населення, якщо ситуація з пальним в Україні більш-менш стабілізується. Адже витрати на збір такого молока переважно асоціюються з доступністю і витратами на пальне.

Ціна молока в Україні

Середня ціна купівлі молока переробними підприємствами у 2021 році становила 9,4 грн/кг.

Загалом, протягом усього минулого року аналітики фіксували ріст цін на молоко як у світі, так і в Україні, зокрема.

Восени 2021 року середньозважена ціна молока становила 10,71 грн/кг без ПДВ: молоко екстра ґатунку — 10,92 грн/кг, молоко вищого класу — 10,76 грн/кг, молоко першого класу — 10,44 грн/кг без ПДВ.

Уже в грудні 2021 року ціна молока вищого ґатунку становила від 10,3 до 13 грн/кг (без ПДВ). Ціна молока від населення в цей час варіювалася від 6 до 8,5 грн/кг (без ПДВ).

А вже станом на 25 січня 2022 року аналітики «Асоціації виробників молока» фіксували, що середньозважена ціна трьох ґатунків молока становила ***10,58 грн/кг*** *(без ПДВ).*

За прогнозами науковців **«Інституту аграрної економіки»**, у середньому за всіма видами молокопродуктів зростання цін у І кварталі 2022 року могло становити в межах 8-10%, за продуктами неглибокої переробки — на 3-5%.

Протягом березня-травня ціни на молоко варіюються в широкому діапазоні — залежно від регіону і воєнної ситуації.

За даними аналітиків «Асоціації виробників молока», середня ціна на молоко екстра ґатунку на початку травня 2022 року була на рівні 10,4 грн/кг (без ПДВ).

Підприємства зі стабільними поставками мали ціну в межах 10,9-11 грн/кг. Хоча окремі господарства, які розташовані у безпосередній близькості до великих заводів, отримують ціну молока на рівні 11,1-11,2 грн/кг (без ПДВ).

Діапазон цін на молоко вищого ґатунку був на рівні 10-10,65 грн/кг. При цьому середній показник — 9,94 грн/кг.

Сировину першого ґатунку в середньому купували за 8,5-10 грн/кг (без ПДВ). Середня ціна була на рівні 9,82 грн/кг.

A Flourish chart

У прифронтових та деокупованих регіонах **попит на молоко починає потроху відновлюватися**, а отже, найбільш імовірно, ціна молока повертатиметься на рівень до 24 лютого. Не виключено, що через низку сукупних причин ціна молока може рости надалі.

Водночас експерти зазначають, що ситуація на молочному ринку залежатиме найперше від подій на фронті, а також можливості відновлення і пожвавлення експорту.

Українська молочна продукція на ринку світу

У структурі українського аграрного експорту молоко та молочні продукти у 2020/21 роках займали приблизно 0,8%. Цей ринок оцінили в $172 млн.

Експорт молочної продукції з України був налагоджений на 107 ринків. Основні імпортери — Європа (41,8%), країни Євразійського економічного союзу (ЄАЕС) (17,4%), країни Азії (14,8%) та Близького Сходу (10,9%).

Молочні господарства та молокопереробні підприємства протягом перших місяців повномасштабного вторгнення росії в Україну були вимушені подекуди повністю чи частково зупинити свою роботу.

Але протягом квітня, коли багато українських територій були звільнені від російських окупантів, молочники почали налагоджувати нові ланцюги продажів та експортних каналів збуту, а також відновлювати зовнішню торгівлю молочними продуктами.

Більше того, у березні 2022 року Уряд включив до переліку товарів критичного імпорту (далі — ТКІ) усі види молокопродуктів. Це означало, що попри заборону валютних операцій в Україні іноземну валюту можна придбати лише для оплати критичного імпорту і лише в безготівковій формі. Тобто покупка та виведення валюти компаніями була дозволена тільки для оплати товарів зі списку ТКІ.

Уже на початку травня молоко та молочні продукти (крім сирів та продуктів дитячого харчування) були виключені з того переліку.

Досвід показав, що українські виробники і переробники молока попри війну в Україні можуть самостійно задовольнити потребу людей у такій продукції на внутрішньому ринку. За словами експертів Спілки молочних підприємств України, вони не відповідають суті поняття «товари критичного імпорту», оскільки в достатній кількості виробляються українськими товаровиробниками.

Зрештою, за інформацією Комітету з питань аграрної та земельної політики ВРУ, загальний експорт українських молочних продуктів за квітень 2022 року становив 5,6 тис.т, що лише на 21% менше, ніж у квітні 2021 році.

При цьому морські порти у Чорному й Азовському морі залишаються заблокованими російською армією, а отже, експорт переорієнтовується на нові альтернативні шляхи через західний кордон України.

До теми Умови імпорту та транзиту продукції тваринництва через ЄС під час війни

Більше того, виникли проблеми з імпортом молочної продукції в Україну, тому багато молочних підприємств переорієнтовуються на внутрішній ринок і готові заміщувати імпорт молочної продукції найближчим часом. Так, у квітні в Україну імпортували на 62% менше молочних продуктів, ніж за аналогічний період минулого року.

Проблеми молочних господарств через війну росії в Україні

Молочні господарства будь-якого розміру, які опинилися в зоні активних бойових дій та окупації після 24 лютого, зіштовхнулися з низкою проблем.

- **Руйнування інфраструктури ферм та загибель тварин**

Через обстріли, авіаудари багато виробничих та офісних приміщень були зруйновані або значно пошкоджені.

Багато тварин на фермах загинули через ураження кулями, уламками бомб, снарядів, мін, гранат. Також є свідчення, що кози гинули через критичні стреси від гучних вибухів.

Через проблеми з доставкою та приготуванням кормів багато тварин померли з голоду, а деякі через вимушені зміни раціону та доїння отримали безповоротні зміни здоров'я, що просто відтерміновує їх вибраковування.

Крім того, молочні фермери зазначають, що після звільнення окупованих територій доводиться просто збирати тварин із ферм, які розбрелися.

- **Нестача кормів та вимушені зміни раціонів**

Низка регіонів були заблоковані російськими окупантами, тому через загрози життю працівників не було можливості просто підвозити корми для тварин.

Більше того, багато фермерів зіштовхнулися з тим, що не вдавалося здійснити оплати за корми, а відтак були перебої в постачанні складових раціону.

Виникала потреба скоригувати раціони тварин на фермах. У деяких випадках фермери хотіли навіть не те щоб зберегти продуктивність корів, а навпаки — зменшити її та перейти з 3-разового на 2-разове доїння.

- **Брак ветеринарних препаратів та деззасобів**

У багатьох молочних господарствах у «гарячих регіонах» швидко закінчувалися власні запаси медикаментів та засобів для дезінфекції.

Закупити та тим більше провезти їх через російські блокпости й під обстрілами було майже нереально, відтак з'являлися інші супутні проблеми.

- **Хвороби великої та дрібної рогатої худоби**

Фермери мали обмежений доступ до корівників для забезпечення догляду та своєчасного доїння корів.

Зрештою, вони зіштовхнулися з низкою проблем зі здоров'ям тварин через неможливість проводити належну ветеринарну діагностику та лікування поголів'я на окупованих територіях. Відтак піде багато часу на те, щоб оздоровити стадо.

- **Зірвані ланцюги постачання, переробки та продажів**

У перші місяці повномасштабного вторгнення росії ведення молочного бізнесу в Україні буквально було заблоковане — зірвані ланцюги постачання, зокрема й між фермою, молочним заводом та торговельною мережею, відбулося блокування експорту.

У багатьох регіонах були проблеми з перенаправленням об’ємів молока, як зазначила Ганна Лавренюк, віце-президент АВМ. Особливо гостро це відчули в Чернігівській і Сумській областях.

Господарства тижнями були змушені роздавати чи навіть утилізувати молоко, бо просто не мали можливості доставити на переробні підприємства.

Окремі заводи ще продовжували працювати в регіонах, незважаючи на екстремальні умови, але до низки господарств їхні молоковози не могли доїхати через обстріли, зруйновані дороги та блокування російськими військовими населених пунктів.

При цьому станом на середину травня 2022 року майже третина молокопереробних підприємств досі не змогла відновити свою роботу. Виробництво та схеми продажу налагодили близько 70% таких компаній в Україні.

- **Знищення документації**

Офіси та виробничі будівлі агрофірм у багатьох районах були використані російськими окупантами як штаби чи місця стоянок, при цьому могла бути знищена документація та офісна техніка цих господарств.

Тепер найближчим часом фермерам доведеться відновлювати втрачену та пошкоджену інформацію, аби працювати надалі.

- **Замінновані землі та коригування сівозміни**

Сотні гектарів сільгоспугідь в українських областях, де пройшлась російська армія, усіяні вибухонебезпечними предметами. Більше того, в ООН назвали Україну однією з найбільш замінованих країн світу.

На очищення полів від цих «слідів» російської війни знадобиться багато часу, тому в найближчому майбутньому великі площі земель просто не зможуть бути використані під посіви сільгоспкультур або як пасовища для тварин.

Відтак молочні господарства змушені оперативно коригувати сівозміну з урахуванням попередників, зміщених термінів сівби, наявності посівного матеріалу та створення нормальної кормової бази для тварин у нових умовах.

- **Управлінські проблеми воєнного стану**

Після 24 лютого 2022 року молочним підприємствам доводиться працювати відповідно до нових вимог воєнного стану.

Відтак треба знати, що змінилося у системі обов’язкових платежів, що робити у випадку, коли когось із працівників мобілізували, що таке бронювання працівників, як правильно оформляти нових працівників з-поміж вимушено переселених осіб чи навіть як обліковувати вихідну та вхідну гуманітарну допомогу.

Також багато постраждалих внаслідок повномасштабного вторгнення росії підприємців змушені оцінювати обсяги руйнувань, втрат і збитків на своїх господарствах. Отже, для цього їм потрібен чіткий алгоритм взаємодії з державними органами, на які покладена така функція.

- **Нестача обігових коштів**

Молочні підприємства в окупації, як було зазначено раніше, у зонах бойових дій та навіть після звільнення також мають величезні проблеми з обігом коштів.

Більше того, протягом визначеного періоду багато з них не мали можливості скористатися будь-якими фінансовими програмами банків чи державними програмами підтримки сільгоспвиробників.

Отже, у багатьох агрофірм, які спеціалізуються на розведенні сільгосптварин, наразі немає можливості повністю або частково закупити всі необхідні ресурси — корми, ветпрепарати, засоби для дезінфекції тощо.

Саме тому на гуманітарній допомозі таким господарствам акцентують увагу багато профільних спілок, громадських організацій та інших бізнес-спільнот.

Прогнози на недалеке майбутнє молочного ринку

З огляду на ситуацію, що склалася після 24 лютого цього року, в молочному бізнесі можна очікувати на такі **тенденції**:

- Українські молочні господарства потребують підтримки як на рівні держави та з боку недержавних інституцій, так і на міжнародному рівні
- Молочний бізнес зосередиться на вирішенні своїх найбільш пріоритетних поточних проблем
- Собівартість виробництва молока зростатиме через низку факторів
- Ціна молока зростатиме з огляду на загальносвітові тенденції
- Молоко та молочні продукти мають стати одним із векторів гарантій продовольчої безпеки України та світу, а отже, громади і держави мають збільшити закупівлі вітчизняної молочної продукції
- Купівельна спроможність українців знизиться через економічну кризу, пов’язану з російською агресією, тож виробники молочної продукції мають врахувати при плануванні своєї діяльності скорочення попиту
- Молочні підприємства різних масштабів дедалі частіше дивитимуться в бік створення доданої вартості та переробки своєї продукції
- Осучаснення виробничих потужностей та глобальний перехід на високі міжнародні молочні стандарти допоможе українським виробникам швидше інтегруватися на міжнародних ринках